

6.3 1926 m. perversmas ir prezidentai

Autoritarizmas (pranc. *autoritarisme* – vienvaldiškumas) – nedemokratinio, diktatūrinio valdymo forma, besiremianti menkai kontroliuojamos aukščiausios politinės valdžios sutelkimo vieno asmens rankose principu: vyriausybė savo piliečiams nėra atsakinga už vykdomą politiką, valstybėje varžoma piliečių politinė veikla, nevyksta reguliarūs ir laisvi rinkimai.

Diktatorius – valstybės vadovas, valdantis šalį diktatūros metodais.

Perversmas – ginkluotųjų pajėgų arba jų dalies įvykdytas prievartinis civilinės vyriausybės pašalinimas ir naujos, kariškių vadovaujamos vyriausybės sudarymas.

Aleksandras Stulginskis, Kazys Grinius, Antanas Smetona

1. Perskaitytą tekstą, atsakykite į klausimus ir atlikite užduotis.

Vasario 16-ąją nepriklausomybę paskelbusi institucija pasivadino Lietuvos Valstybės Taryba ir 1919 m. balandžio 4 d. įsteigė Prezidento instituciją bei pirmuoju Lietuvos Prezidentu išrinko Antaną Smetoną. Prezidentas įsikėlė į dabartinį Istorinės Lietuvos Respublikos Prezidentūros Kaune pastatą (buvusius gubernatoriaus rūmus).

1920 m. gegužės 15 d. susirinkęs Steigiamasis Seimas paskelbė Lietuvą demokratine Respublika. Konstitucijoje buvo įtvirtinta nuostata, jog Respublikos Prezidentą renka Seimas. Kol buvo išrinktas Prezidentas, jo pareigas ėjo Seimo Pirmininkas Aleksandras Stulginskis. 1922 m. rugpjūčio 1 d. priimta Konstitucija ir paskelbti rinkimai į Pirmąjį Seimą. Tų pačių metų lapkričio 13 d. Pirmasis Seimas išrinko Aleksandrą Stulginskį Lietuvos Respublikos Prezidentu.

1923 m. vyko rinkimai į Antrąjį Seimą, kuriame A. Stulginskis vėl buvo išrinktas valstybės vadovu. 1926 m. birželio 7 d. Lietuvos Respublikos Trečiasis Seimas Prezidentu išrinko Kazį Grinių. Trečiojo Seimo dauguma – kairiosios partijos – valstiečiai liaudininkai ir socialdemokratai bei jų suformuota Vyriausybė vykdė liberalias reformas.

Pagal kn. „Politinės partijos Lietuvoje, 1918–1940 m.“

6.3 1926 m. perversmas ir prezidentai

Panaikinta cenzūra, siūloma sumažinti algas kunigams, priimtas Amnestijos įstatymas, o numatomas kariuomenės mažinimas būtų palietęs daugelio karininkų interesus. Pastarųjų nepasitenkinimu pasinaudojo tautininkai ir krikščioniškosios partijos, kurios, remiamos karininkijos, 1926 m. gruodžio 17 d. įvykdė valstybės perversmą ir privertė atsistatydinti prezidentą K. Grinių. Netrukus, gruodžio 19 d., Antanas Smetona antrą kartą buvo išrinktas Respublikos Prezidentu. Lietuvoje įsivyravo autoritarinis valdymas. A. Smetona, remdamasis Tautininkų sąjunga ir iš jos gavęs Tautos vado titulą, valdžią išlaikė 14 metų. 1940 m., Lietuvą okupavus Sovietų Sąjungai, Prezidento institucija buvo panaikinta.

Pagal kn. „Politinės partijos Lietuvoje, 1918–1940 m.“

Klausimai ir užduotys

1. Išvardykite 1926 m. valstybės perversmo priežastis.
2. Kokie buvo politinių partijų tikslai?
3. Remdamiesi papildomais informacijos šaltiniais išsiaiškinkite, kokių dar politinių partijų buvo to meto Lietuvoje.
4. Kiek šiuo metu Lietuvoje veikia politinių partijų? Kokias idėjas jos skelbia? Surenkite pristatymą klasėje.

1926 m. gruodžio 17 d. valstybės perversmas (nuotr. LCVA)

6.3 1926 m. perversmas ir prezidentai

2. Remdamiesi papildomais šaltiniais raskite informacijos, kiek ir kokių prezidentų turėjo Lietuva. Užpildykite pateiktą lentelę.

Eil. Nr.	Prezidentas	Laikotarpis	Pastabos
1.		1919–1920	
2.		1920–1926	
3.		1926	
4.		1926–1940	Kariniu perversmu nuvertė Kazį Grinių.
5.		1949–1954	2009 m. kovą oficialiai įvardytas kaip laikinasis Prezidentas.
6.		1954–1957	2018 m. lapkritį Seimo oficialiai įvardytas kaip šalies vadovas.
7.		1990–1992	2022 m. pripažintas pirmuoju atkurtos Lietuvos valstybės vadovu.
8.		1993–1998	Pirmasis posovietinės Lietuvos Respublikos Prezidentas.
9.		1998–2003	
10.		2003–2004	Už Konstitucijos pažeidimus bei priesaikos sulaužymą pašalintas iš pareigų.
11.		2004	Iki naujų rinkimų laikinai ėjo Prezidento pareigas.
12.		2004–2009	
13.		2009–2019	
14.		Nuo 2019 m.	

6.3 1926 m. perversmas ir prezidentai

3. Perskaitykite tekstą apie 1926 m. valstybės perversmą ir į tuščias vietas įkelkite pateiktus žodžius.

bažnytinės, demokratines, dešiniąsias, dvasininkijos, kairiosios, karo, lenkiškoms, Seimą, švietimo, politiniame

XX a. trečiojo dešimtmečio viduryje Lietuvos _____ gyvenime vyravo įtampa. 1926 m. išrinkus III _____ politinė padėtis smarkiai pakito, iki tol valdžioje buvusias _____ jėgas pakeitė _____. Naujoji dauguma pradėjo diegti įvairias _____ reformas, ne visada atsižvelgdami į realią politinę vidaus situaciją. Ji nepripažino neseniai įsteigtos _____ provincijos, o tai sukėlė _____ nepasitenkinimą. _____ ministerija leido šalyje įsikurti naujoms _____ mokykloms, šis sprendimas sukėlė nemažą atgarsį visuomenėje. Be to, kairieji panaikino _____ padėtį šalyje ir iškėlė klausimą dėl kariuomenės sumažinimo, taip nuteikdami prieš save ir dalį karininkijos. Krikščionys demokratai, savo ruožtu, siekė įrodyti, kad naujoji valdžios politika palanki Lenkijai ir Sovietų Sąjungai. Iš pradžių opozicija pabandė priversti Ministrų kabinetą atsistatydinti, tačiau jai nepavyko.

Pagal kn. „Politinės partijos Lietuvoje, 1918–1940 m.“

4. Remdamiesi pamokoje pateikta medžiaga ir papildomais šaltiniais palyginkite Lietuvos politinę raidą iki ir po 1926 m. gruodžio perversmo.

	Iki 1926 m. perversmo	Po 1926 m. perversmo
Valstybės valdymo forma		
Politinės partijos		
Rinkimai		
Politinės teisės ir laisvės		
Konstitucija	1922 m.	1938 m.

6.3 1926 m. perversmas ir prezidentai

5. Išnagrinėkite karikatūrą „Aiškiųjų katalikų“ blokas ir atsakykite į klausimus.

Krikščionis demokratus vaizduojanti karikatūra „Lietuvos žiniuose“ 1926 m. epaveldas.lt nuotr.

1. Kokia pagrindinė karikatūros mintis?
2. Kokios šios karikatūros autoriaus politinės pažiūros? Kodėl taip manote?
3. Kokias istorines asmenybes matote šioje karikatūroje? Išvardykite jas.
4. Surenkite diskusiją klasėje „Ar dvasininkai gali dalyvauti politikoje?“.

TAI ĮDOMU!

Frakcija – parlamento ar kitos renkamos politinės institucijos išrinktųjų narių savanoriška organizacija, kurios pagrindinis tikslas – įgyvendinti politinius tikslus ir interesus.

6. Pasirinkite vieną iš Lietuvos prezidentų (Aleksandras Stulginskis, Kazys Grinius, Antanas Smetona) ir naudodamiesi „PowerPoint“ programa sukurkite pristatymą apie pasirinktą prezidentą.